

dr Adam Balicki¹

Zespół Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących w Biłgoraju

Problematyka zgłaszania zastrzeżeń do ocen ustalonych przez nauczyciela

Zagadnienie weryfikacji przez rodziców/prawnych opiekunów oraz samych uczniów ustalonych przez nauczyciela ocen jest kwestią problematyczną. Z jednej strony nauczyciel jako osoba wykształcona, przygotowana do prowadzenia procesu dydaktycznego, a tym samym przygotowana do oceniania uczniów ma prawo taką oceną ustalić. Z drugiej strony mamy do czynienia z uczniem oraz jego rodzicami, którzy mają prawo poznać podstawy ustalenia oceny. Ale czy wystarczający jest jedynie obowiązek informowania o ocenach, czy jednak uczeń i rodzic mają prawo do weryfikacji ustalonej przez nauczyciela oceny.

Na mocy nowelizacji ustawy o systemie oświaty w 2015 roku² wprowadzona została możliwość zastrzeżenia przez ucznia i rodzica ustalonej oceny. W obecnie obowiązującym brzmieniu przepis art. 44n ustawy o systemie oświaty daje możliwość uczniowi lub jego rodzicom zgłoszenia zastrzeżenia do dyrektora szkoły, jeżeli uznają, że roczna ocena klasyfikacyjna z zajęć edukacyjnych lub roczna ocena klasyfikacyjna zachowania zostały ustalone niezgodnie z przepisami dotyczącymi trybu ustalania tych ocen. Możliwość zgłoszenia zastrzeżenia oceny w szkole policealnej jest również w przypadku oceny semestralnej.

Podstawą zgłoszenia zastrzeżenia oceny jest ustalenie jej z naruszeniem przepisów dotyczących jej ustalania. Przywołane przepisy nie wskazują, o jakie naruszenie przepisów chodzi. Przyjąć należy jednak, że podstawą zgłoszenia zastrzeżenia jest naruszenie któregośkolwiek przepisu dotyczącego oceniania. Naruszenie może dotyczyć przepisów powszechnie obowiązujących oraz wewnętrznych, czyli przede wszystkim statutu szkoły, którego częścią są zasady oceniania. Zgodnie z przepisem art. 44b ust. 10 ustawy o systemie oświaty szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego określa statut szkoły. Wśród naruszeń będących przesłanką ustalenia takiej oceny może być naruszenie obowiązków informacyjnych zawartych w art. 44b ust. 8 i 9 ustawy o systemie oświaty. Zgodnie z przywołaną regulacją nauczyciele na początku każdego roku szkolnego zobowiązani są do poinformowania uczniów oraz ich rodziców, a w szkole policealnej uczniów o:

- wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych, a w szkole policealnej semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania

¹ Dr Adam Balicki – prawnik i historyk, specjalista prawa oświatowego, wykładowca akademicki, dyrektor szkoły.

² Ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 357).

- sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów
- warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana roczna, a w szkole policealnej – semestralnej, oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych.

Obowiązek ten spoczywa na każdym nauczycielu prowadzącym zajęcia edukacyjne, który jednocześnie jest uprawniony do ustalenia oceny.

Obowiązkiem wychowawcy oddziału natomiast jest na początku każdego roku szkolnego poinformowanie uczniów oraz ich rodziców o:

- warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania
- warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana roczna ocena klasyfikacyjna zachowania.

Przesłanką zgłoszenia jest brak indywidualizacji pracy z uczniem wynikających z przepisu art. 44c ustawy o systemie oświaty. Zgodnie z przywołaną regulacją nauczyciel zobowiązany jest indywidualizować pracę z uczniem na zajęciach edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Nauczyciel jest zobowiązany do dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia w przypadkach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 44zb ustawy o systemie oświaty. Zgodnie z przepisem § 2 wchodzącego w życie od 1 września 2019 roku rozporządzenia MEN w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych³ wymagania edukacyjne, a tym samym dotyczące oceniania, powinny być dostosowane w szczególności do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, który:

- posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – na podstawie tego orzeczenia oraz ustaleń zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym
- posiada orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania – na podstawie tego orzeczenia
- posiadającego opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się lub inną opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznych, wskazującą na potrzebę takiego dostosowania – na podstawie tej opinii
- nieposiadającego orzeczenia lub opinii wskazanych wyżej, który jest objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole – na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia dokonanego przez nauczycieli i specjalistów
- posiadającego opinie lekarza o ograniczonych możliwościach wykonywania przez ucznia określonych ćwiczeń fizycznych na zajęciach wychowania fizycznego – na podstawie tej opinii.

³ Rozporządzenie MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. 2019, poz. 373).

Obowiązek indywidualizacji pracy z uczniem jest na każdym etapie kształcenia, zgodnie z wykładnią pojęcia indywidualizacji oceniania dokonaną przez MENiS 30 maja 2005 roku⁴, na podstawie której opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej zobowiązuje nauczyciela do dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe i/lub specyficzne trudności w uczeniu się. Ustalając wymagania edukacyjne, nauczyciel powinien kierować się zaleceniami zawartymi w opinii poradni oraz potrzebami edukacyjnymi ucznia rozpoznanymi przez uczących go nauczycieli. Wymagania edukacyjne powinny być ustalone na takim poziomie, by uczeń mógł im sprostać i by skłaniały ucznia do odpowiedniego wysiłku edukacyjnego oraz zapewniały mu otrzymywanie ocen motywujących go do wyteźzonej pracy, z wykorzystaniem w tym celu pełnej skali ocen. Wymagania te powinny zapewnić realizację celów edukacyjnych wynikających z podstawy programowej w takim stopniu, w jakim jest to możliwe z uwagi na występujące u ucznia trudności w uczeniu się. Nauczyciel realizujący przyjęty w szkole zestaw programów nauczania powinien dostosować wynikające z nich wymagania edukacyjne do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych konkretnego ucznia. O ustalonych przez siebie wymaganiach dla ucznia, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe, nauczyciel zobowiązany jest poinformować rodziców dziecka lub prawnych opiekunów.

Przesłanką zgłoszenia zastrzeżenia do oceny może być również zaniechanie obowiązku poinformowania o przewidywanych ocenach klasyfikacyjnych. Obowiązek ten wynika z przepisu art. 44g ust. 1 ustawy o systemie oświaty. Zgodnie z przywołaną regulacją przed rocznym klasyfikacyjnym zebraniem rady pedagogicznej nauczyciele prowadzący poszczególne zajęcia edukacyjne oraz wychowawca oddziału informują ucznia i jego rodziców o przewidywanych dla niego rocznych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych i przewidywanej rocznej ocenie klasyfikacyjnej zachowania, w terminie i formie określonych w statucie szkoły. W szkole policealnej nauczyciele prowadzący poszczególne zajęcia edukacyjne zobowiązani są do poinformowania uczniów o przewidywanych dla niego semestralnych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych w terminie i formie określonych również w statucie szkoły.

Z przedstawionych regulacji wynika, że choć przesłanki zgłoszenia zastrzeżenia oceny są stosunkowo szerokie, to dotyczą kwestii formalnoprawnych najczęściej związanych z procedurą ustalenia oceny. Nie stanowią natomiast przesłanki zgłoszenia zastrzeżenia kwestie merytoryczne związane z ustaloną oceną. Nie będzie taką przesłanką na przykład kwestionowanie stosowanych przez nauczyciela metod nauczania.

Zastrzeżenie oceny może dotyczyć jedynie rocznej oceny klasyfikacyjnej, w szkole policealnej semestralnej. Ustawodawca przyjął, że to ta ocena decyduje o promocji oraz ukończeniu szkoły i ze względu na jej wagę dopuścił przyjęte w art. 44n ustawy o systemie oświaty rozwiązanie. Natomiast uczeń, rodzic czy prawny opiekun nie mają możliwości prawnych zastrzegania ocen częściowych czy semestralnych (z wyjątkiem szkół policealnych, ale tam klasyfikacja odbywa się w cyklu semestralnym).

⁴ <http://pedagog szkolny.pl>.

Zastrzeżenia od ustalonej oceny zgłasza się od dnia jej ustalenia nie później jednak niż w terminie 2 dni roboczych od dnia zakończenia rocznych, a w szkole policealnej semestralnych zajęć edukacyjnych. Terminem ustalenia oceny jest jej wpisanie do dziennika lekcyjnego przez nauczyciela prowadzącego zajęcia dydaktyczne lub w przypadku oceny zachowania wychowawcy oddziału. Warto zauważyć, że przepisy prawa nie wskazują terminu, w którym najwcześniej może być ustalona roczna ocena klasyfikacyjna. Należy założyć, że powinno nastąpić to po zrealizowaniu programu nauczania w danym roku szkolnym. Ustalenie oceny następuje zawsze przed podjęciem uchwały przez radę pedagogiczną w sprawie klasyfikacji, a więc czas na zgłoszenie zastrzeżenia może być stosunkowo długi.

Podmiotem stwierdzającym, czy dana ocena została ustalona z naruszeniem prawa, jest dyrektor szkoły. W przypadku uznania, że taka sytuacja miała miejsce, dyrektor powołuje komisję, która przeprowadza sprawdzian wiadomości i umiejętności ucznia oraz ustala roczną, a w szkole policealnej semestralną, ocenę klasyfikacyjną z danych zajęć edukacyjnych. W przypadku rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania – komisja ustala roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania.

Ustalona przez komisję ocena klasyfikacyjna nie może być niższa od ustalonej wcześniej. Ocena ustalona przez komisję jest ostateczna. Uczeń czy rodzic nie mają możliwości odwołania się od ustalonej w ten sposób oceny lub oceny zachowania. Zastrzeżenie może zostać zgłoszone również w przypadku ustalenia oceny w wyniku egzaminu poprawkowego. Z tym że ustawodawca przewidział w tym przypadku dłuższy termin na zgłoszenie zastrzeżenia, gdyż jest to 5 dni roboczych. Tak długi termin zgłaszania zastrzeżeń może powodować pewne trudności i niejasną sytuację ucznia w szkole. Egzaminy poprawkowe odbywają się w ostatnim tygodniu roku szkolnego. Czyli jest to ostatni tydzień sierpnia. W przypadku zgłoszenia takiego zastrzeżenia może okazać się, że taki egzamin przypadnie już po rozpoczęciu zajęć dydaktycznych w nowym roku szkolnym. Dobrym rozwiązaniem byłaby zmiana przepisów umożliwiająca przeprowadzanie egzaminów poprawkowych we wcześniejszym terminie. Sprawdzenie przeprowadza się nie później niż w terminie 5 dni od dnia zgłoszenia zastrzeżeń. Termin sprawdzianu powinien zostać ustalony z uczniem i jego rodzicami. Przepis § 17 ust. 4 przywołanego wcześniej *Rozporządzenie MEN z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*, z którego wynika powyższy obowiązek, nie wskazują formy, w jakiej należy ustalić ten termin. Może ona zostać określona w statucie szkoły. Jednakże każdorazowo szkoła ma obowiązek taki termin ustalić ze wskazanymi podmiotami.

Zgodnie z przepisem § 17 przywołanego wcześniej rozporządzenia w sprawie oceniania i klasyfikowania uczniów w szkołach publicznych, przeprowadza się w formie pisemnej i ustnej. Sprawdzenie z takich przedmiotów jak: plastyka, muzyka, technika, informatyka i wychowanie fizyczne powinien mieć przede wszystkim formę zadań praktycznych. W technikum i branżowej szkole I stopnia sprawdzian wiadomości i umiejętności ucznia z zajęć praktycznych, zajęć laboratoryjnych i innych obowiązkowych zajęć edukacyjnych, których programy nauczania przewidują prowadzenie ćwiczeń lub doświadczeń, powinien mieć formę zadań praktycznych.

Skład komisji przeprowadzającej sprawdzian określa § 17 ust. 5 przywołanego wcześniej rozporządzenia, powołana komisja składa się z:

- dyrektora szkoły lub nauczyciela wyznaczonego przez niego – jako przewodniczącego komisji
- nauczyciela prowadzącego dane zajęcia edukacyjne
- nauczyciela prowadzącego takie same lub pokrewne zajęcia edukacyjne.

Nauczyciel prowadzący dane zajęcia może zostać zwolniony z udziału w pracach komisji na własną prośbę lub w innych szczególnie uzasadnionych przypadkach. W takim przypadku dyrektor szkoły powołuje w skład komisji innego nauczyciela prowadzącego takie same zajęcia edukacyjne, z tym że powołanie nauczyciela zatrudnionego w innej szkole następuje w porozumieniu z dyrektorem tej szkoły.

W przypadku ustalania oceny zachowania w skład komisji wchodzi:

- dyrektor szkoły lub nauczyciel wyznaczony przez dyrektora szkoły – jako przewodniczący komisji
- wychowawca oddziału
- nauczyciel prowadzący zajęcia edukacyjne w danym oddziale
- pedagog, jeżeli jest zatrudniony w szkole
- przedstawiciel samorządu uczniowskiego
- przedstawiciel rady rodziców.

Komisja ustala roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania w terminie 5 dni od dnia zgłoszenia zastrzeżeń. Ocena ustalona przez komisję jest ostateczna. Ocena ustalana jest w drodze głosowania zwykłą większością głosów. W przypadku równej liczby głosów decyduje głos przewodniczącego komisji.

Podsumowując, system weryfikacji ustalonej oceny i oceny zachowania przewidziany w polskim systemie oświaty przewiduje weryfikację oceny rocznej poprzez zgłoszenie zastrzeżeń co do prawnych aspektów jej ustalenia. Weryfikacja odbywa się w drodze sprawdzianu. Przepisy prawa nie przewidują weryfikacji ustalonej oceny przez uczniów i rodziców od strony metodycznej.